

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

245. sz.
1912.

Turistaság az iskola szolgálatában.

Retyezát—Gyalár.

Irta : Szilágyi Gyula.

Ha a művelt európai államok halálozási arányszámát áttekintjük, valósággal meg kell döbbennie minden gondolkozó embernek hazai viszonyainkon. Magyarországon ezer ember közül épen kétszerannyi hal el évenként, mint amennyi pl. Svédországban. A statisztika adatai minden nyugateurópai állam között nálunk a legelszomorítóbbak. És miért? Talán földrajzi, éghajlati viszonyaink ennyire kedvezőtlenek az egészségre? Vagy talán fajunk életereje nem állja ki a többi fajkéval a versenyt? Távolról sem. Pusztán csak azért, mert nem törődünk az egészséggel addig, amíg megvan, mert nem szeretünk, talán nem is akarunk eléggé egészségesen élni. Földünk, éghajlati viszonyaink oly egészségesek, hogy ennél többet nem is lehet kívánni a természettől; fajunk creje, munkabírása közmondásos és mégis a tuberkulózis orgiákat ül nálunk, s az átlagos életkor feltűnően csekély.

Pedig ma már a legkisebb iskolás gyerek is bőségesen tanul szabályokat és elméletet az egészségről. De a gyakorlat, az élet az egészen más. Ott nem a szabályok, hanem a szülők példája irányadó. Mindannyiunk jó vagy rossz szokásaira a szüleinktől látott foglalkozások és szórakozások vannak legnagyobb hatással! Beszélhet az iskola órák-napok hozszozata az alkoholizmusról, a fiu mégis csak a legtöbb esetben azon az úton fog haladni, amelyiken az apját látja.

De valljuk be őszintén, úgy amint van, az ifjúság testi nevelésében rejlő legfontosabb hivatását az iskola sem tölti be. Mert nevelési rendszerünk mai alakja mellett nem is töltheti be. A görög testi és szellemi nevelés példásan tökéletes összhangjától hol vagyunk mi? Hol vannak a nagy, európai államok iskolái, akár az angoloké is? A tulságos szellemi anyag kötelező feldolgozása mellett a nap nagy részét zsugorgó helyzetben, fülledt levegőben töltő ifjúságnak alig jut annyi ideje, hogy naponként egy-két órára szabad levegőn kiszaladgálja magát. És épen abban az életkorban, amelyben a zsenge szervezetnek legtöbb levegőre, legtöbb mozgásra lenne szüksége!

Hiszen az ifjúság természetsszerűleg felhalmozódó nagy elevevőrejét nem visszafojtani, nem mesterségesen csökkenteni,

hanem fejleszteni és okosan foglalkoztatni volna föladata a helyes nevelésnek.

Lépten-nyomon panaszokat hallunk az ifjúság helytelen-ségéről, egész életére károsan kiható, érzéki vagy másnemű léhaságairól és mindez — meg vagyok győződve — csak azért, mert a nemesre, a szépre is nagyon fogékony ifjúságnak sem a szülői ház, sem az iskola nem juttat elég módot arra, hogy abban, amiben igazán kedve is telik, s ami által épen az egészségét ápolja, edzi, abban merítse ki pezsgő vérében felgyülemelő ifjú erejét és okosan fásztva fejlessze is.

Évek óta egyre fokozódó vágygal járom diákjaimmal a sötétlombu fenyők rengetegeit, nézem a saskergető sólyom villámgyors repülését, hallgatom a zuhogó havasi patakok álomba ringató dajkadalát, mászom a kopárfalu óriás szikla-tornyokat, nézem a tengerszemek márványsima tükrén a lemenő naptól izzóvá festett, hófedte bércek tükrözését s a néma havasok imádságos, esti hangulatában úgy érzem, hogy hálát rebegek a teremtőnek, aki mindezzel gazdaggá, irigyeltté tette kicsiny hazánkat!

Havasi vándorlásainkban itt Magyarország délkeleti határszélén külön-külön több angollal, némettel és külföldivel találkoztam, mint amennyi magyar honfitársaimmal együttvéve.

Évek óta figyelem a városi életet. Látom az esteli korzó miazmás porfellegébe burkolózott két nembeli ifjúságot, hallgatom az utca idegfásztó, éktelen zaját, elnézem a füstös kávéházakat a nap és éjszaka minden órájában 19—20 éves gyermekemberekkel zsufolva és — ajkamon szidalom fakad a nevelési rendszer, a szülői ház s a korszellem ellen, mely a rosszra és jóra egyaránt fogékony, zsenge ifjúságnak csak ilyen szórakozásról tud gondoskodni.

És itt látom én a sportok nagy nemzeti és nemzetközi hivatását! Ha azt akarjuk, hogy az alkoholizmus ezer bűnével alább hagyjon, ha azt akarjuk, hogy testileg és szellemileg egyaránt fejlett, öntudatos társadalmunk legyen, foglalkozzunk az ifjúság testi nevelésével a szellemiekkel arányosabb mértékben, neveljük az ifjúságot sportszerűben. Csak a legutóbbi évek alatt nagyot változott e tekintetben, hála Istennek, az egész emberiség gondolkozásmódja. A sportszerű játék már nem csak az ifjúság erejének, testi ügyességének fejlesztője, hanem nélkülözhetetlen és egészséges szórakozása a felnőtteknek is, mert a poros utcákról, a füstös kávéházakból kicsalja a szabadba a városok minden néprétegét, sőt mondhatjuk ma már a sport újabb, erős összekötő kapocs a művelt nemzetek között és épen ez által a nemzeti érzésnek is hatalmas fejlesztője!

Tagadhatatlan, hogy vannak káros túlkapásai a sportoknak is, de sokféle és megbecsülhetetlenül üdvös hatásai mellett ezek eltörpülnek és annyira kivételesek, hogy belőlük általános következtetést vonni nem okszerű.

Sajnos azonban a sportoknak éppen az az ága, amelyet első sorban kell iskolai sportnak tekintenünk, amely minden vonatkozásában és hatásaiban amellett, hogy a folytonos szemléltetéssel, s a természet titkai iránti érdek felkeltésével

az iskola tanító munkájának is pótolhatatlan szolgálatokat tesz és ugyanakkor mégis csak első sorban a testi erő fejlesztését, az egészség biztosítását munkálja, a turistaság, sajnos, nálunk még mindig gyereknappait éli. Tanulmányi kirándulásokat még csak tartanak iskoláink, de ki merné állítani, hogy ezek a városról-városra való, tömeges, falkaszerű utaztatások jó hatással vannak az ifjúság egészségére? Hazai középiskoláink között azonban alig van egy-kettő, amely rendszeres turista kirándulásokkal foglalkoztatná és edzené a diákságot.

Turistaság a természettudományok ébresztője, turistaság az ifjú nemzedék idealizmusának fenntartója! Ha azt akarjuk, hogy a jövő leghatalmasabb fegyvere, a természettudományok fejlődjenek hazánkban, legelőször tanítsuk meg az ifjúságot gyalogolni, az iskolát pedig, amikor csak lehet, tegyük át a szabad természetbe. Ha az ifjúságot meg akarjuk óvni a korára káros, elfásító és megrontó szórakozásoktól, ha a jövő nemzedéket hosszabb életűvé, egészségesebb gondolkodásúvá s egyszerűen boldogabbá óhajtjuk tenni: támogassuk minden eszközzel a hazai diákturistaság kifejlődését!

* * *

Nem kis meglepéssel tölt el a gondolat, hogy e tekintetben a nagyszebeni állami főgimnázium az egész országban — bátran mondhatom — legelől jár a jó példával.* 35 év óta fennálló s egyre tevékenyebb és eredményesebb munkát végző ifjúsági vándoregylete évenként minden alkalmat felhasználva, több ízben napokra terjedő havasi kirándulásra viszi az ifjúságot. És nem volt még egyetlen eset rá, hogy a jelentkezők csekély száma miatt kellett volna turista kirándulást elmulasztani. Az ilyen természetű kirándulások lassanként, mondhatjuk, egészen belementek az intézet hagyományába s e kirándulásokon résztvevő ifjúság a természetben, a verőfényes ég alatt töltött egészséges és felejthetetlen emlékü napok hatása alatt az életbe kilépve is mindig fog találni magának a divatos, üres időtöltések helyett megfelelőbb, egészségesebb szórakozást.

Az utóbbi négy év alatt bejártuk diákturistáinkkal a fogarasi havasok egész vonulatát, megmáztuk Lisszától Vöröstoronyig minden országhatárt alkotó csúcsát, felkutattuk a szebeni havasok főgerincét is. Ilyen előiskola után 1910. júniusában határoztuk el először nagyobb feladatra, távolabbi, egészen ismeretlen vidékre magunkat: Nagyszebenből a szászsebesi havasokon Petrozsényen keresztül a Páringcsoport főcsúcsára, a Mundryra (2529 m.) mentünk el vezető nélkül, pusztán térképeink segítségével, mely útunkról már az «Erdély» olvasóinak beszámoltunk.

Akkor érlelődött meg bennünk a vágy, amikor a Surian ormáról (2061 m.) először láttuk a világhírű Retyezát még hóval csipkézett, négyes tagozatú sziklabástyáit, hogy keres-

* Lásd a nagyszebeni állami főgimnázium Értesítőit 1877-ig visszamenőleg.

sük fel bérces Erdélyünk legtöbbször emlegetett, páratlanul szép hegységét, a Retyezát csoportot.

Hónapokon keresztül foglalkoztunk a gondolattal, tanulmányoztuk előre a terepet, kerestünk összeköttetéseket s csábító tervünket a mult iskolai év végén szerencsésen meg is valósítottuk.

Junius 27-én reggel minden szükséges felszereléssel terhelt hátizsákokkal 14-en szállottunk fel a Nagyszebenből Alvincfelé induló vonatra. A társaság minden tagjának meg volt a maga külön feladata. Egyikünk növénygyűjtőt nozott, a másik rovargyűjtőt, a harmadik jégvágócsákányt, négyen fényképező gépet, s így tovább. Amikor Szászváros után a Sztrigyen átrobogott vonatunk, akkor pillantottuk meg először a lemenő nap sugaraiban fürdő Retyezátot. Tornyos, szakadékos sziklatengerének óriási szürkességében még bőségesen felerlettek mindenfelé nagy kiterjedésű hó és jégmezők.

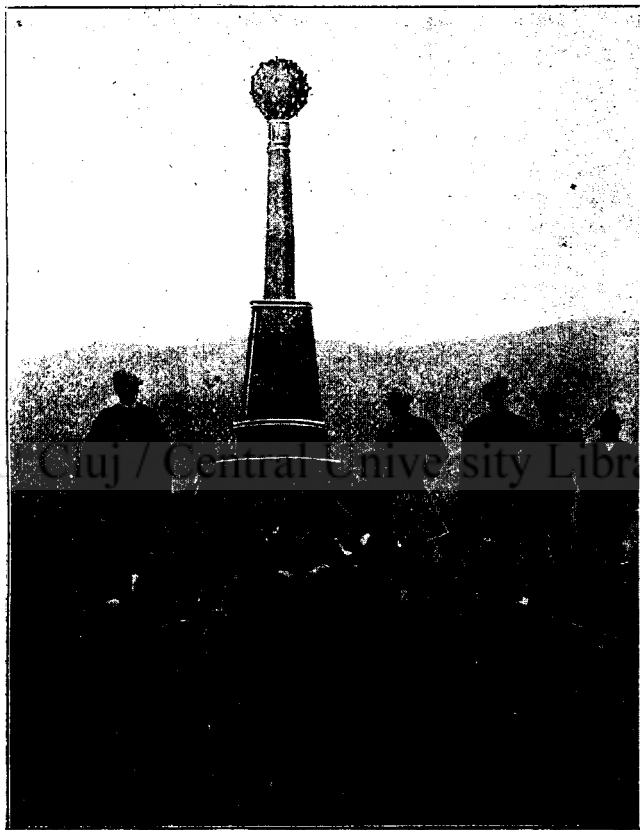
Piskin kedves útitársul csatlakozott társaságunkhoz Ander Antal dévai állami főreáliskolai tanár, azzal a szándékkal, hogy hasonló irányban honosítsa meg a diákturistaságot a dévai állami főreálban is. Szinte egy teljes napig tartó s háromszoros átszállással súlyosbított utazásunk végre este 6 órakor Hátszegen véget ért. Futólag megtekintve a fejlődő, csinos városkát, Popovits Ottó főerdőmérnök úr vendégszerető házánál elköltött, pompás vacsora után a Molnár-féle szállodában háltunk meg.

Junius 28-án reggel Várhely állomásig mentünk a karánsebesi vonattal, hol négy, előre rendelt csengős szekér várt. Rövid félórai szekérút után a vaskapui szoros bejáratában voltunk, hol a törökverő Hunyadi 1442-ben 15 ezer vitézzel Sehabeddin bég 80 ezer janicsárját verte széjjel. A diadal emlékét ma egy hatalmas buzogányt ábrázoló vasemlék hirdeti, melyet a vajdahunyadi vasgyárban készítettett Hunyad vármegye közönsége 1896-ban.

Innen az egykori Dácia fővárosának Sarmizegetusának romjaihoz tértünk vissza Várhelyre. Hogy milyen hatalmas kultúra lehetett itt a K. u. II. és III. században a római helytartók idejében, bizonyítja az a rengeteg sok műtárgy, amelyet az itt folytatott ásátásokból gyűjtött össze a dévai múzeum számára a hunyadmegyei történelmi társulat. A begyepesedett amphitheatrum hat méterrel nagyobb átmérőjű az aquincuminál. Tisztán láthatók az ülésorok, itt-ott egy pár még teljesen ép márványpad olvasható felírással, hasonlóképen még egészen jó állapotban láthatók a vadállatok kőketrecci. Sajnos, hogy az ásátások kellő anyagi erő hiányában nem folyhattak megfelelő rendszerességgel, így az egész terület még távolról sincs felkutatva. Sajnálatos az is, hogy ott a helyszínén nincs semminő múzeum. A lakosság ma is folyton turkál az Osztró felé vivő és jól felismerhető Traján útja melletti római temetőben és hiszi, hogy egyszer csak a Traján császár elásott nagy kincsei is napvilágra fognak jönni. A kiásott műemlékeket Muntyán Miklós, várhelyi gör. kel. esperes vásárolja össze s az ő gyűjtésében több érdekes és értékes legionárius gyűrűt, Vespasianus és Trajanus korabeli pénzeket, fényezett, zománcos cserepéket, mozaikot,

egy üvegbe arannyal rögzített Minerva-főt, s több igen becses, zajkányi vörös és bukovai szürke ezeztű márványból faragott, művészi szobrot láthattunk.

A nagy emlékeket őrző, multjában gazdag helyről jó fél-órai szekerezés után Klopótiván voltunk az utolsó klopótivai magyar nemes ember, Demeter Ábrám házában. Két óra felé járt az idő, amikor ebédünket elköltsve neki indultunk most már gyalog a Retyezátnak. Minden turistának tudni kell erről a türdészep hegységről azt, hogy ide nem lehet ám csak úgy akárhogy, feltett kalappal besétálni. Az

VASKAPUI CSATAEMLÉK

Szerző felvétele.

egész hegység tulajdonképen csak három-négy család birtoka, a Kendeffy, Fiáth és gr. Toroczky családoké. S amely turista engedély nélkül kerül be valahogy a hegységbe, könnyen annak a kellemetlenségnek teszi ki magát, hogy a zergéiket védő főurak erdő- vagy vadőrei levezetik. Mi a Kendeffy uradalom főerdésztől már otthon jó előre kikértük az engedélyt.

Klopótiváról délnyugatra fordulva százféle mezei virágtól illatos réteken vitt fel ösvényünk a Riu Mare völgybe. Ugy 500 m. t. sz. feletti magasságban kezd elszűkülni a völgy

szája, s feltűnő, hogy mintegy 5—6 kilométer hosszan a paktól jobbra levő hegyeket csupa tölgy, balra pedig csupa bükkerdő borítja. Negyed öt órakor értük el a Rudolf emléktáblát, melyet áldott emlékü trónörökösünk híres retyezáti vadászatainak emlékére a patak jobb partján természet-sziklába helyeztek el a völgy egyik legszebb pontján. Alig hagytuk el a szép Kroh vízesést, felülről a hegyekről hangos lárma, sipolás, kiabálás törte meg a havasi csendet. A hegyeken járó ember ismeri már az ilyen vészes, zajos lárma jelentését: vigyázni a völgyben, félre az usztató csatornáktól, a famunkások mindjárt kezdik a csusztatást! Éppen csak annyi időnk volt, hogy kellő távolságba helyezzzük magunkat, egyszerre iszonyu robajjal megindult a csusztatás, óriási fenyőörnkök csusznak, zuhannak, repülnek lefelé a ma-

KROH-VIZESÉS

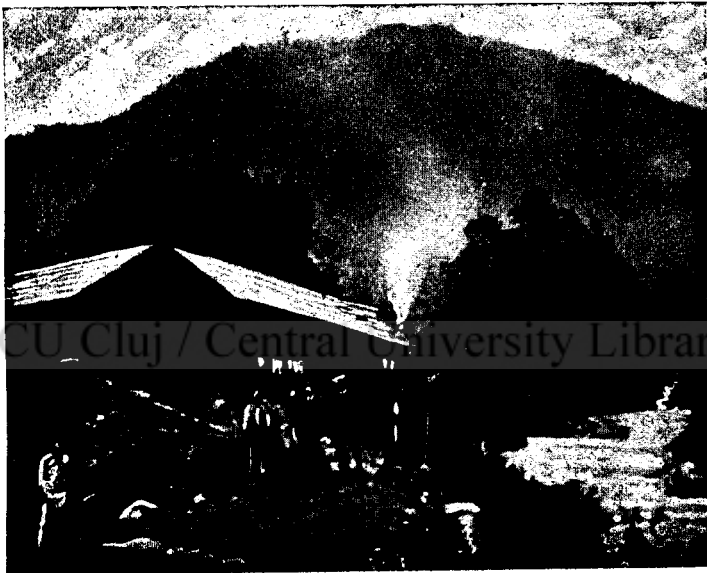
Kedves A. felvétele

gasból. De a fordulónál egyszerre csak az egyik keresztbe ugrik, a következő kettő megakad benne s messzire kivágódik, a harmadik derékba kapja s úgy töri ketté, mint egy gyújtó szálkát, de keresztbe dőlve maga is eltorlaszolja a csatornát s alig pár perc alatt a megakadt rönkök háznagságban tornyosulnak föléje.

Nem nézhetjük tovább a fenyőóriások nagy tusáját, mennünk kell odébb. 600 m.-től kezdve a sötét szemcséjű granit-detritusok mind nagyobb tömegben jelentkeznek, itt-ott a pala között előbukkannak már természetállapotban is s elárulják előre a hegység alapközetét. Amint minden újabb benyomást megbeszélve s a völgy sokszoros szépségében gyönyörködve lassan haladunk előre, egyszerre sűrű cseppekben megered

az eső. Öreg vezetőnk már az elinduláskor mondta, hogy a Pikuj csúcsa pipál, esőt kapunk. Igaza is volt. Meggyorsítva lépteinket 6 óra 40 perckor elértük a 770 m.-en levő Gurazlatai telepet. Itt töltöttük el az éjszakát.

Azonban az eső csak nem hagyott alább. Egész éjjel esett, be volt borulva szürke strátusokkal mindenfelé, olyan volt az ég mintha napokig készülne esni. Elindulásra nem is gondoltunk. A telep a Peccol-cég olasz erdőműködésainak egyik központja és élmező helye. Nehány faházból áll, melyekben pár szoba kényelmesen van berendezve a főúri vadászok és erdészek részére. Időtöltésből megismerkedtünk néhány olasszal, megkostoltuk a vörös borukat, a polentát és formadint. Közben elbucszúztunk Popovits Ottó főerdőmérnök úrtól, aki nemcsak páratlan vendégszeretettel és lekötőező szíveséggel könnyítette meg vállalkozásunk minden nehézségét,

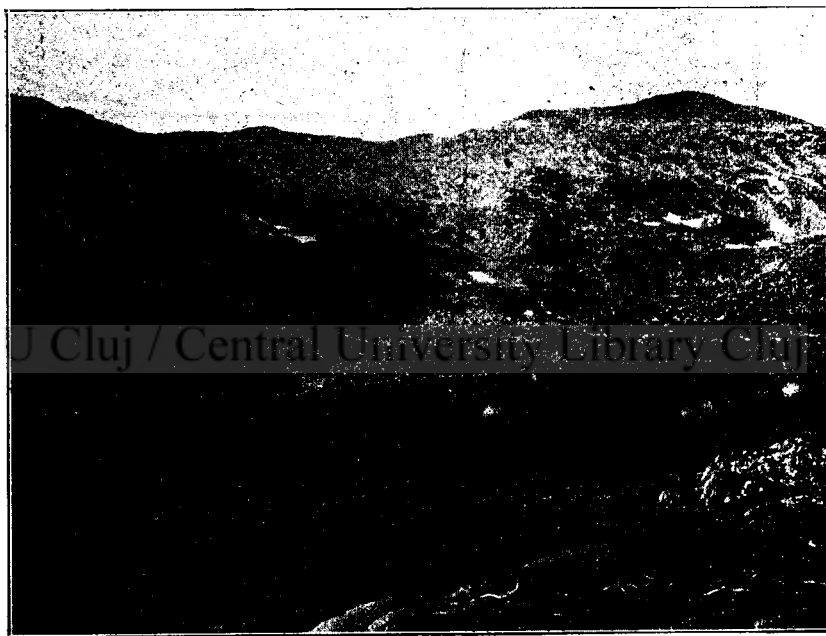
GURA ZLATA KÖDBEN

Szerző felvétele

de személyesen el is kísérte kis csapatunkat egészen eddig. Hanem az időt, azt ő sem tudta kedvezőbbé tenni. Nehezen telt a nap. Minden félórában ki-kinéztünk. Kerestük, lestük az eget. Csak egy darabkát is, de hiába. Esett, mintha öntötték volna, szakadatlanul. De délután egyszer csak az ázott fenyőlombok között megszólal a silvius atercapella, egy kis fekete fejű pinty, amelyről azt tartja a néphit, hogy énekével a szép időt üdvözli, mert csak az eső után szokott énekelni. Még javában esett, de estefelé az égből már előtűnt egy folt s mi legjobb reménnyel tértünk pihenőre.

Junius 30-án hajnalban alig mulott el három óra, már talpon voltunk. Pótolni akartuk azt, amitől az előbbi napon megfosztott az eső. A csúcsokon még ott pipált a köd, az égen még egy pár halovány csillag derengett, s mi már az első jizzadságon túl voltunk.

A Zláta patak mellett kapaszkodtunk felfelé. Elöl ment Munia Farkas, klopotivai vadász, ki 12 évvel ezelőtt dr. Schafarik Ferencet is kalauzolta a Retyezátban. Utána libasorban társaságunk 15 tagja, mögöttünk Hartapec Péter erdőőr és végül a hátizsákjainkkal megterhelt lovak. Az út lankásan indul, amint a Zlata első mellékágánál, a Dobrun pataknál jobbra fordulunk, kezdünk rohamosabban emelkedni, nem épen 1000 m. magasan a Poiana turkuluion egy kis lakatlan faházat találunk. Fennebb 1300 méteren a Csóka gerinc oldalán az út mellett egy öreg-öreg fa keltette fel a figyelmünket. Akkora oduja volt, hogy négyen is belefértünk. 5 óra 15 perckor feltárult a kilátásunk keletre is, délre is, felértünk az élre. A panoráma elragadó volt. A völgyeket mélyen ulti a köd s a habos fátyolból csak a csú-

ZENÓGA-TÓ

Szerző felvétele

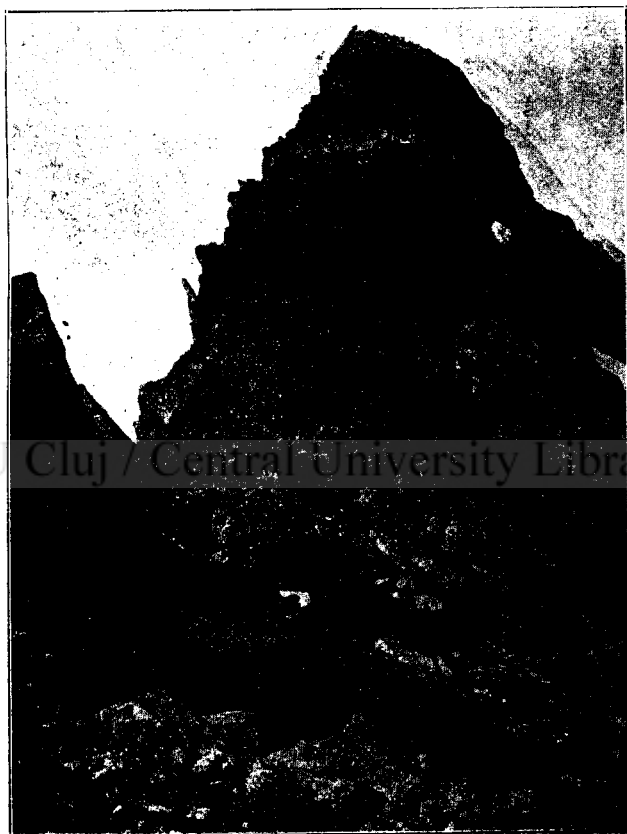
csok emelkedtek ki, mint a tengeren a világítótornyok, hogy tájékoztatást nyújtsanak.

Amint haladtunk előre az élen, távolról megpillantottuk, a kis Rades sztinát. 1900 méteren az út melletti R 4°-os forrásnál megreggelizve lovainkat előre küldtük egyenesen a Zenóga tóhoz, magunk pedig az útból keletre kitérve valószínűleg sziklatengeren kapaszkodtunk fel a Zenóga gránit csúcsához. Háromnegyed 10 órakor értük el a háromszögelési faoszlopot. (2262 m.) Az északi üstökben több hómezőt, három kis tengerszemet, majd egy 27 tagból álló zergehársaságot veszünk észre. Reájuk való tekintettel nagy csendben haladtunk fel a csúcsra, nem is vettek még észre s így elég sokáig megfigyelhettük őket. Azonban hirtelen szél támad, megindul a köd, s pár perc alatt csúcsostól mindenestül beborít. Nem láttunk a vi-

lágból semmit. S ha nem lett volna R 5° s ha nem szurtak volna mindenütt a gránit sziklák, akár a nagyszebeni gőzfürdőbe képzelhattük magunkat.

Hanem amilyen gyorsan jött, úgy el is szállt a köd, foszlányokban repült tova a szelek szárnyán, de annál erősebb lett a szél. Közben elkezdett az eső hullani s mai terveinkbe is újra beleszólt. Az volt a célunk, hogy délire eljussunk a tulajdonképeni Retyezát csúcsra, amelyről, mert legközelebb esik emberlakta vidékhez, nevezték el az egész hegy-

BUKURA SZIKLÁK

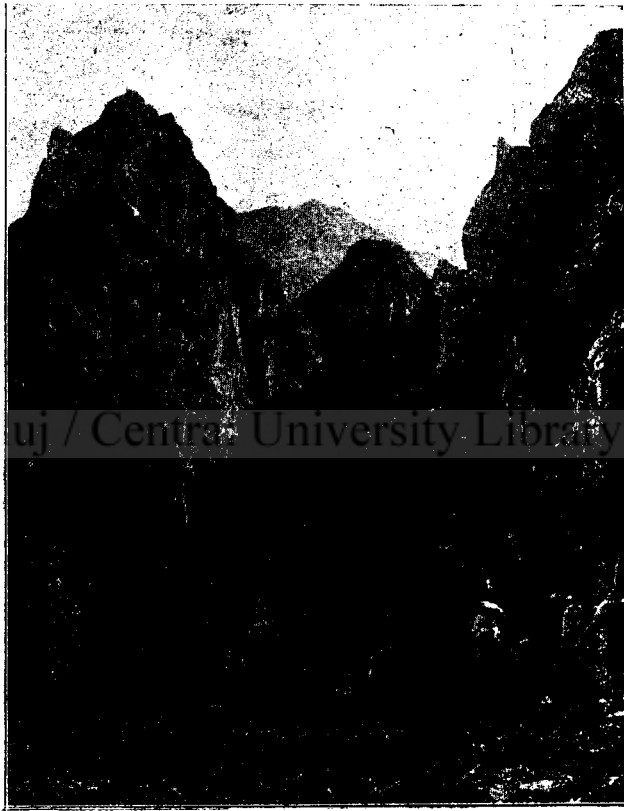
Szerző felvétele

séget, éppen úgy, mint a Páringról a Petrozsény fölött lévő hegycsoportot. Meg is kísértettük, de a Zenógáról még a Vurfu Sasclorig se értünk, látva, hogy úgyse lesz kilátásunk, a metsző, hideg szél és eső miatt nem volt kedvünk erőszakolni a dolgot s visszatértünk a Zenóga tó melletti kőkunyhóhoz. Dél-előtt 11 órakor szállottuk meg a kis kunyhót, amely bizony szörnyen mostoha állapotban volt, de mégis örültünk, hogy van. A hossza 5 méter, szélessége 3; még el nem lopott berendezése két üres ágy, két asztal és egy kis kemence, így volt hivatva nekünk 15-ünknek éjjeli szállást adni. Amint el-

állott az eső, ha már tovább nem is mehettünk, de felhasználtuk az időt fényképezésre, vázlatrajzokra és mérésekre.

A Zenóगतó egész délkeleti Kárpátainknak a Bulea után legismertebb tava, majdnem 2000 m. magasan fekszik, és valamivel nagyobb, mint a mi Podragu-tavunk. Két diákom 20 perc alatt kerülte meg 1350 lépéssel. Területe, úgy hallottam 8—10 hold. Vize délután 3 órakor R 9° volt. Érdekes, hogy valami angol zergevadászok több évvel ezelőtt pisztrángot próbáltak meghonosítani benne és olyan sikerrel, hogy a tóban most teljesen elszaporodtak a vörös pettyes, csinos kis halak.

Estére egészen felderült az idő úgy, hogy az ágyvetés-

BUKURA SZIKLÁK

Szerző felvétele

hez szükséges törpefenyő galyat vígan vagdaltuk a lemenő nap sugarainál. Egyszerre csak az egyik fiú felemelt fejű, sziszegő viperát vett észre a sziklán. Szerettük volna elfogni, nem lehetett. Amint óvatosan botokkal közeledtünk feléje, hirtelen eltűnt a sziklák között. A hátszegi zárt völgyben és a Retyezátban ugyanis még elég sűrűn jelentkezik a vipera. A veszedelmes állatra már Gurazlátán figyelmessé lettünk, hol nagyobb mennyiségű brompasztillát tartanak viperamarás ellen s az emberektől hallottuk, hogy alig csak pár héttel ezelőtt behalt egy munkás a vipera harapásába.

Leszállott az este, ember-ember hátán, összebújtunk a kis kunyhóba fenyőbojtból vetett ágainkon, még lemezeket váltottunk fényképező kazettáinkba és elesenededtünk. Egy párán nyomban horkolni kezdtek, többen voltunk olyanok is, akiknek gondolatait csak úgy éjjelután lopta el az álom.

Julius 1-én reggel 4 órakor indultunk útnak. A Zenógától legelőkön északra tartva viritó alpesi rózsát szedünk, majd egy kőfolyásban kapaszkodunk fel s a Sascsúcs (Vurfu Sasclor) alatt elérjük a főgerincet. Az északi katlanban ott van előttünk a magas fekvésű Fekete-tó még jégtáblákkal a tükrén. S amint kissé odébb megyünk keletre az élen, feltűnik az Iker-tó is (Zsemini). Célunk a Peleága csúcs volt, az egész hegység legmagasabb pontja, de hogy odajuthassunk, még nagy és igen fáradtságos út állt előttünk. Útalan, útakon, meredek sziklagörgetegek között ügyel-bajjal támogatva egymást, majd roppant nagy kiterjedésű, lágyult hómezőkön északról kerüljük meg a Zsudele csúcsot s úgy a magunk izmait, mint a Hartapec Péter vezetői ügyességét: sokszor próbára téve a Bukura csúcs előtti gyönyörű sziklák között megpillantjuk a Peleágát.

Reggel 8 óra volt. A Bukura és Zsudele közötti nyeregben voltunk. A katonai lérképen erre vezető ösvénynek nyoma sincs. Nem is ösvényen, hanem minden nyom nélkül, többet négy, mint két lábon csúszva kapaszkodtunk ide.

A gerincről meredeken esik le a Szlavej, Bukura és Peleága óriási cirkusz völgye. A fenéken csupa hó, jég és csupa tengerszem mindenfelé. A Retyezát egyik sajtósága szépsége a tavakban való rendkívüli gazdaság. Csak ebben az egy völgyben hét tavat számlálhattunk meg. Az élről folyton kelet felé tartva a síkós, meredek oldalon minden lépést olyan gondal kellett kiszámítani, hogy jó egy órába telt, míg leértünk 2041 m-re a Bukura tóhoz. Aki a természetnek már sok világhírű szépségét látta, annak is megdöbbenve kell néznie a tengerszem hűvös szépségét, óriási nagyságát. Egész délkeleti Kárpátainknak legnagyobb tava, de nagyobb még a Csorbai tónál is. A kerületét 2150 lépéssel mértük fel, a területe pedig megközelítő számítással több mint 13 kat. hold. A vize reggel fél tízkor R 8.5° volt.

Megreggelizve a csapat fáradtabb része a tónál maradt, heten egy vezetővel 10 órakor elindultunk fel a Peleágára. A tótól két óra alatt fel lehet jutni. Az út ha nem is szédületes, de igen fáradtságos. Előbb süppedékes tőzeglápokon kelünk át délkelet felé tartva, majd belejutunk egy végnélküli sziklatengerbe, amelyben másfélóráig verejtékezve felérünk a Peleága 2400 m. magas déli vállára, ahonnan először pillanthatunk be a Papusa szédületes üstjébe. Innen egyenesen északra tartva rövid félórai kapaszkodás után a tetőn, 2511 m. magasán vagyunk. Pont 12 órakor értük el a csúcsot. Az a gondolat, hogy keletre egész a Negojig, északra a Tátráig, nyugatra az Alpokig, a föld legmagasabb pontján vagyunk, nem mindennapi érzéssel tölti el a lelket. A kilátásunk nem volt tökéletes. A Mundra felé villámok cikáztak, a Surián alig pár percre mutatkozott a Yellegek között, de annál tisztábban látszott a Retyezát hatalmas tömege nyugat felé és délen Rumánia. A

fejünk felett egy keselyű koválygott, lenn a tónál társaink kendőt lobogtatva biztattak a levonulásra. Alig tudtunk megválni a csúcstól. Úgy látszott, hogy a Peleágáról északfelé is le lehet szállni a tóhoz, de vezetőnk nem vállalkozott s így ugyanabban az irányban, ahol feljöttünk, 1 óra 45 perccor újra a Bukura-tónál voltunk.

Egy teljes órai pihenés után megkezdtük a visszavonulást. A Peleága és Bukura közti jól járható nyergen átkeltünk a hegység északi részébe. 2150 m.-en kis barlangot láttunk. Jó darabig az Inkey Béla által készítettett lóósvényen, majd sokáig tartó hómezőkön csúszkálva végre gyepesebb helyre, a szép cirbolyák regiojába érünk. A cirbolya 1700 és 1850 m. között törpefenyők társaságában jelentkezik. Tehát havasainknak legmagasabban élő fája. De már kihalóban van. A

RETYISORA-GYALÁR

Szerző felvétele.

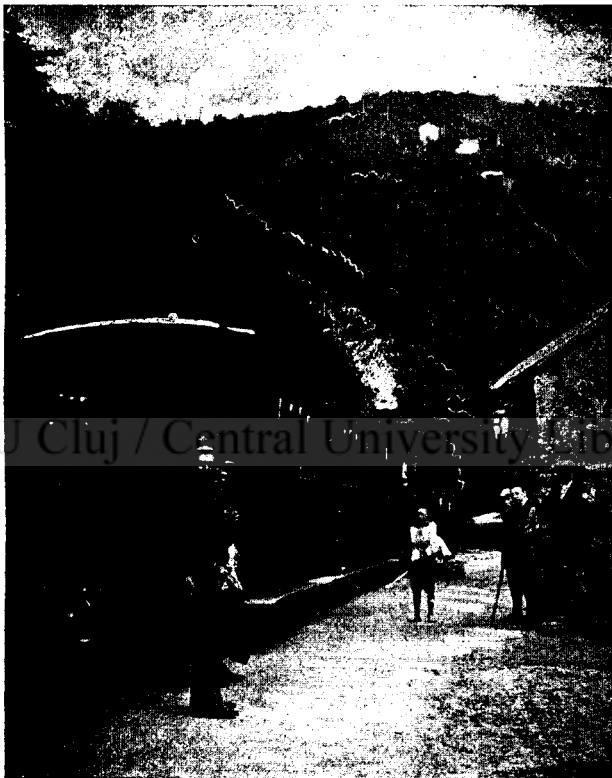
Retyezáton lehet még 2—3 ezer drb. A fogarasi havasokban alig néhányat találni az Urli csúcs északi völgyeiben. Az egész országban zárt állapotban csak még Árva megyében fordul elő.

1580 m.-en a patak fölött Fáy Viktor jól berendezett csinos kis vadászháza mellett elhaladva felemelkedünk a Lolája gerincére, majd átváltunk a Riusor völgybe s este 8 órakor 870 méteren elérjük a patak melletti fausztatót.

Innen még egy órai útunk volt Koleczvárig, a hova szekereket rendeltünk. A völgy nagyon sötét volt, a sok esőzés teljesen elöntötte az utat. Mindegyre pocsolyákba baktattunk bele és alig-alig tudtunk haladni. Szekerecsink azt gondolták, hogy 'le sem jövünk, nyolcig vártak és azután hazamentek. Még egy órát kellett gyalog mennünk Malomvizre és ez volt a legkeservesebb. Egész társaságunk nagyon el volt fáradva, se éjjeli szállás, se szekér sehol, a falu pedig mélyen

aludt. Felverve a vendéglőst, valami meleg vacsorát készítettünk. Ezalatt derék erdőőrünk előállított két szekert s elindultunk nyomban Hátszeg felé. Hogy merre hoztak, nem igen tudjuk, mert hosszabb-rövidebb ideig aludt mindenki a szekereken. S amikor elhallgatott a csengő hátszegi szállodánk előtt, arra ébredtünk fel. Ezután hosszú, városi alvás következett.

Julius 2-án magasan járt a nap az égen, amire megint talpon voltunk. Megebédelve hátzsákjainkat egy szekérre raktuk s délután 3 órakor elindultunk Vajdahunyad felé. A tegfoglalkozik állandóan, de csak öntenek. A finomítás Kudzsi-

RETYISORA-GYALÁR

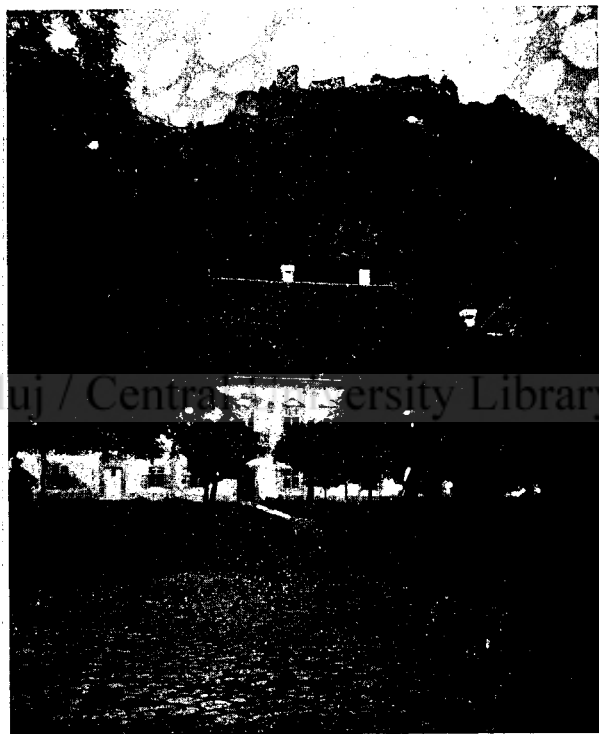
Szerző felvétele.

a szikrázva kiömlő izzó, olvadt vasat. A gyárban 1100 munkás napi hosszú és fáradságos nap után is csak egy legény volt az egész csapatban, aki teherhordó szekerünkön «hűségesen őrizte a csomagokat». Alsószilváson áthaladva a vasárnapi díszbe öltözött falusiakat éppen táncban láttuk. Ott, ahol a Kalánra vivő iparvasút keresztezi az országutat, a réten le-tértünk Alsótelekre s innen a szép Cserna völgyben este 8 órakor Vajdahunyadra értünk. A központi szálloda nem éppen barátságos helyiségeiben aludtuk át az éjszakát.

Julius 3-án reggel Borcsiczky Béla vasgyári ellenőr úr szakszerű kalauzolásával figyeltük meg a vasöntés titkait. Láttuk a Martin kohókat, a léghevítőt, a gázmosót és magát

ron és Diósgyőrön történik. A gyárból a Hunyadiak világ-hírű, de még ma is folyton restaurálás alatt levő várába mentünk át. Hallottuk, hogy a város e felséges épület egyik termét diákturista-szállóvá akarja átalakíttatni. A gondolat igen sikerült és mielőbb megvalósítandó! Mert azok a benyomások, amelyeket itt szerez az ember, egy életre szólnak.

A várból a vasúthoz siettünk, s a kis iparvasúttal egészen svájci jellegű, festői szép hegyipályán Gyalárra értünk. Itt Csák Gusztáv bányamérnök úr kalauzolt fáradhatatlan szíveséggel. A hazai vasbányászat három igen értékes területe: Károlybánya, Gyalár és Telek. Gyaláron a vas fedő és fekvőkőzete is pala, a csapás hossza 800 m., vastagsága a közepén

DÉVA VÁRA A BETHLEN-KURIÁVAL Szerző felvétele.

220 m., mélysége még felderítetlen. A siderit vastartalma Gyaláron 38%, a barnavaskő 45%. Átlag 1200 munkás dolgozik a telepen s évenként 2 és fél millió métermázsát vasat fejtenek. A modern vasbányászat egész technikájával futólag megismerkedve, ugyancsak a telepen megebédeltünk s innen a délutáni vonattal egyenesen Dévára mentünk, hol az állami főiskola internátusa adott egy éjjelre kényelmes szállást és ellátást diákjainknak. A dévai tartózkodást, Ander tanár úr biztatására, műsoron kívül illesztettük be kirándulásunkba.

Kirándulásunk utolsó napján, július 4-én reggel Déva városát tekintettük meg. Sajnálatuskra azonban a múzeumot,

ami most már, Ulpia Traianából jöve, kétszeresen érdekelt volna, minden méltatlankodásunk mellett sem tudtuk megnézni. Így aztán felballagtunk a festői szép fekvésű vár romantikus romjaihoz, megnéztük a Dávid Ferenc emléket, az ősi Bethlen kúriát s a délutáni gyorsvonattal indulva, este 8 órakor itthon voltunk Nagyszebenben.

Ezeket éltük át e nyolc nap alatt és még nagyon sokat, amit így elbeszélni se hely, se idő. A hosszú nyári szünet alatt gondolataink mindegyre e kirándulásra tértek vissza, folyton az ott szerzett maradandó benyomásokról meséltünk ismerőseinknek. Lelkünk ma is örömmel száll vissza az égbenyuló havasok tisztultabb világába s ha az élet majd bárhol össze fog hozni kis turistadiákjaimmal, tudom, ők is, én is örökké csak jóleső érzéssel gondolunk vissza a Retyezátban töltött bajtársias napok felejthetetlen emlékére.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. választmányi ülése. Május hó 13-án d. u. 5 órakor tartotta az E. K. E. központja rendes havi választmányi ülését. Az ülésen elnökölt gróf Lázár István elnök. Előadott M. Kovács Géza főtitkár, jegyzett Merza Gyula. Jelen voltak: dr. Jékei Dániel táblabíró alelnök, K. Pap Mihály ezredes alelnök, dr. Ruzitska Béla egyet. tanár, Incze Gerő táblabíró, Förstner Tivadar tanár, Pálffy Ernő, Pap Kristóf birtokosok, Tanács József ellenőr, dr. S. Kovács József titkár és Merza Gyula főpénztáros. Elnök üdvözlésvén a megjelent tagokat, jelentette, hogy az ülésről való elmaradásukat kimentették: Holló Károly, dr. Kossutány Ignác és dr. Szádeczky Lajos. Tudomásul szolgál. A mult ülés jegyzőkönyvét felolvasás után hitelesítették. Főtitkár tett ezután jelentést az egyesület egy havi életéről. Az utolsó ülés határozatait végrehajtották. Egy hó alatt tartottak egy társas összejövetelt, továbbá egy kirándulást a Kis-Magurára és egyet a Bükk-erdőre. Különböző kedvezményeket eszközöltek ki

az egyesület tagjai részére a vasút- és hajójáratoknál. Előkészítés alatt van 7 iskolának erdélyi kirándulása. Az egyesületi múzeumban kalauzoltak 4 csoportos látogatást. Zágoni Gábor kir. közjegyző és Zoltán László huszárkapitány egyesületi tagok királyi kitüntetésben részesültek, ezért az Elnökség nevezettekhez üdvözlőiratot küldött. Dr. Szádeczky Lajos alelnökhöz családi gyásza alkalmával részvétiratot intéztek. Választmány a titkári jelentést jóváhagyólag vette tudomásul. Merza Gyula főpénztáros jelentésének tudomásvétele után határozatilag kimondották, hogy a kerületi tornaverseny alkalmából a Kolozsvári Kalauzt 40 fillér ár helyett szétosztás céljából 10 fillérért bocsátják a városi tanács rendelkezésére. Örömmel vette tudomásul a választmány, hogy a Révi Zichy barlangnál a javítási munkálatok befejeztettek és e gyönyörű helyen a turista forgalom igen szépen megindult. Kimondották határozatilag, hogy a június 6 án rendezendő Automobil-versenyt támogatni fogják és

a rendező-bizottságba 20 tagot küld ki az egyesület. Ezután jelentést tett a főtitkár a május hó 19-ére és pünkösti ünnepekre kitűzött egyesületi kirándulások ügyéről és ezzel kapcsolatosan kimondotta határozatilag a választmány, hogy 3 reklámszekerényt készített és azokban az esetről-esetre rendezendő kirándulások fényképeit ktfüggeszti. Örömmel vették tudomásul, hogy a budapesti és dévai osztály újjászervezése iránt mozgalmat indított az iroda. Ezután jegyzőkönyvi köszönetet szavaztak a múzeumi könyvtár részére érkezett adományokért és jóváhagyólag vették tudomásul az Izabella főhercegnő részére készült himzés körül való intézkedéseket Ezután felhatalmazta a választmány az Elnökséget a Kolozsvár környéki útjelzések felfrissítésére, új útjelző táblák elkészítésére és gróf Lázár István elnök indítványára elhatározták, hogy kérvénnyel fordulnak a róm. kath. Státus uradalmához egyes szebb helyeken, forrásoknál és pihenőhelyeken a jelzéssel ellátott fák és facsoportok fenntartása iránt.

Kirándulások. (Szent János-kút Kis-Magura, Árpád-csúcs, Árpád-menedékház. III. kirándulás, 1 napos, 16 résztvevő.) Május hó 5-én tartotta az E. K. E. ezidei első sikerült tavaszi kirándulását a Bükklerdőn át a Kis-

Magurára. A kiránduláson M. Kovács Géza főtitkár vezetése alatt résztvettek: *Gregor Anna, Páter Erzsi, dr. Ruzitska Béláné, Kovács Toncsi, Boga Lajos, Dávid Béla, Feigl Herman, Némethy Mihály, dr. Páter Béla, Páter Bubi, dr. Ruzitska Béla, dr. S. Kovács József, Vészi Béla, Kacsó László, Kovács Kálmán.* A kirándulók reggel 6 óra 15 perckor indultak el gyalog a Monostori sörháztól és Monostoron át a Plecskavölgyi katonai céllövő háta megett a Szénégető elnevezésű erdőalján át az E. K. E. itt-ott megsemmisült jelzéseit követve, a Szent János-kúthoz érkeztek reggel 7 óra 30 perckor. Itt rövid pihenőt tartottak, villásreggeliztek és a pompás forrás vizének élvezése után tovább gyalogoltak és a Kis Magura csúcsára, a hová 10 óra 15 perckor érkeztek meg. Itt a társaság leheveredve az illatos gyepszőnyegre, huzamos ideig pihent és gyönyörködött a részben hóval borított Gyalui havasok nagyszerű panorámájában. 11 órakor gyalogolt tovább a társaság és érintve az Árpádcsúcsot mindenütt a Bükk-erdő gerincén haladva, déli 12 órakor érkeztek a 745 tengerszin magasan lévő Árpád-menedékházhoz. Itt megébédelték, azután lesétáltak uzsonnára a Bercsényi turistaházhoz. Innen azután az esti órákban érkeztek haza Kolozsvárra.

